

František Škvrnda

- **CV:** *1952, Military academy Bratislava (1974), CSc./PhD. (1978) service in armed forces (1970 – 1992), Ministry of Foreign Affairs (1993 – 1995), service in security sector (1995 – 2000), independent security and political analyst (2000 – 2002), associated professor (2002). Areas of interest: theory and current issues of international relations, theory and sociology of security.
- **Abstract:** About historical-sociological and security aspects of contemporary migration: The current wave of migration into EU – the result of long-term economic, social and cultural consequences of west interference's up development in world. Impact of the global crisis and irrational military action West (NATO led by USA) in North Africa and Middle East as well as Afghanistan. Solution: stop aggressive actions of the West and ending the growth of asymmetry between rich North and poor South – changing the way of solutions to the problems of international relations, which requires multipolarity in the world.
- Intervention was done in Slovak language, English version will be available soon

O HISTORICKO-SOCIOLOGICKÝCH A BEZPEČNOSTNÝCH ASPEKTOCH SÚČASNEJ MIGRÁCIE

Úvod

Začnem parafrázovaním myšlienok sociológa a ekonóma z USA I. Wallersteina. Končí svet, ktorý poznáme a ten, ktorý prichádza, môže byť aj lepší aj horší, ako bol ten starý. Úlohou angažovaných sociálnych vedcov je podieľať sa na tom, aby sa svet menil k lepšiemu.

V mojom príspevku nejde o oficiálny ani neoficiálny pohľad SR na migráciu, ale o zamyslenie sa nad súčasnou vlnou migrácie do EÚ v kontexte jej historicko-sociologických a bezpečnostných príčin, aspektov a súvislostí. Dovolím si aj jeden zjednodušujúci, údajmi ťažko potvrditeľný pohľad na migráciu na Slovensku. Množstvo migrantov prichádzajúcich na Slovensko nie je prvoradým ani výrazným sociálno-ekonomickým problémom. Predpokladám dokonca, že ak by nebola migrácia z Ukrajiny, tak zo Slovenska asi odchádza (najmä za prácou ale aj vidinou lepšieho života) viac ľudí, ako k nám prichádza. A navyše pre prevažnú časť migrantov je Slovensko len tranzitným štátom.

K súčasnej vlne migrácie

Migrácia je prirodzeným sociálno-demografickým procesom, ktorý v rôznych podobách sprevádza vývoj sveta od nepamäti. Súčasná vlna migrácie, ktorá smeruje do EÚ je však nielen neprirodzená a skrýva určité nebezpečenstvá, ale je spojená s mnohými nejasnosťami až záhadami. Do popredia vystupujú dve otázky – prečo migračná kulminuje práve teraz a prečo je taký tlak najmä na Nemecko, čo nevyhnutne musí vyvolávať určité reakcie aj v strednej Európe.

V súčasnosti sa stretávame s rôznymi výkladmi vývoja sveta (medzinárodných vzťahov), v rámci ktorých možno vymedziť aj nasledovné tri historicko-sociologické medzníky migrácie (iste existujú aj iné):

- kolonizácia sveta západoeurópskymi štátmi – zhruba od začiatku 16. stor. veľké zámorské objavy vyvolali nové politické a ekonomické procesy, ktoré aj viedli aj k rozsiahlej a však i krutej kolonizácii, čomu zodpovedal aj charakter migračnej vlny, a osôb, ktoré sa do nej zapojili;
- vznik modernej, priemyselnej spoločnosti – zhruba od polovice 19. stor., keď sa začali objavovať rôzne krízy, sa sociálno-ekonomický charakter migrácie z Európy zmenil a začali v nej prevažovať snahy širokých vrstiev obyvateľstva dostať sa do lepších životných podmienok, uniknúť pred hladom, biedou a pod.;
- globalizácia – najmä po rozpade bipolarity sa znovu zmenil sociálno-ekonomický charakter migračnej vlny, najmä v dôsledku toho, že migrácia sa stáva jednoduchšou a ekonomicky začala byť rôzne podporovaná (čo však bol proces, ktorý bolo možné registrovať už po druhej svetovej vojne). Nárast komplikácií s migráciou, obzvlášť s utečenectvom nastal aj v dôsledku agresívnej politiky USA, NATO a ich spojencov na Blízkom východe, najmä v 21. storočí. Jej dôsledkom je sociálno-ekonomický i bezpečnostný rozvrat a úpadok v Afganistane, Iraku, Líbyi a Sýrii. Táto

washingtonská politika má negatívne následky aj v iných štátoch a regiónoch vo veľmi rozsiahlom pásme, ktoré začína na západnom pobreží severnej Afriky, pokračuje cez Blízky východ a juh strednej Ázie až do juhovýchodnej Ázie.

Už viac desaťročí sa šíri mýtus, že na Západ sa oplatí prísť, že tu sa všetci šikovní a usilovní dočkajú vytúženého úspechu a každý sa môže stať „milionárom“. Ide však o klamstvo, lebo základnou príčinou lákania ľudí – pracovnej sily – na Západ je, že sa predpokladá, že migranti budú ochotní pracovať za menší plat ako domáci a budú ochotní vykonávať aj ťažšie a „špinavšie“ práce. Cieľom tejto „propagandy“ Západu teda nie je zlepšiť život migrantov, ale využiť ich v prospech vyšších ziskov. Zabúda sa pritom uviesť to, že aj na Západe je mnoho chudobných, nezamestnaných, bezdomovcov a pod.

Migranti sa v minulosti – či už na konci 40. rokov – po socialistických revolúciách, alebo aj v na konci 60. rokov po udalostiach vo vtedajšom Československu, ale aj v Poľsku a inde, využívali však aj ako politický fenomén. Prísne sa selektovali a len malá časť z nich sa dostala skutočne tam, kde sa chcela a väčšina musela „zobrať“ to, čo sa im ponúkalo, pričom nie vždy to bolo pre nich až tak ekonomicky výhodné. Proces lákania migrantov – lacnej pracovnej sily – postup získal najmä v podmienkach globalizácie mimoriadne sofistikované a utilitárne podoby, ktoré sa niekedy označujú už ani nie za útek mozgov, ale za ich „vysávanie“.

Obetou politických a ekonomických klamov sa teda stáva mnoho ľudí a obrazne možno povedať, že história má jednu nepeknú vlastnosť – spravidla sa pomstí nevinných. Tak aj súčasná vlna migrácie – v roku 2015 – ktorá je neprirodzená a nemôžeme sa zbaviť dojmu, že je skryté (z pozadia) organizovaná, čo však nemôžeme dokázať, dopadá prevažne na tých, ktorí ju nezapríčinili, ale môžu ju skomplikovať.

Zároveň vzniká dotieravá otázka, prečo sa migračný tlak na EÚ zvyšuje týmto spôsobom práve v čase, keď majú vstúpiť do záverečnej fázy rokovania o transatlantickej dohode o obchode a investíciách (ďalej len TTIP). Nechcem šíriť konšpiračné teórie, ale rokovania o TTIP sú úzko prepojené s rokovaniami o Transpacifickom partnerstve, ktoré bolo nedávno „úspešne“ – pre USA – zavŕšené. Ak sa však na tento moment pozrieme z iného uhla, nápadne nám to pripomína zavŕšenie cieľov (predstáv) Trilaterálnej komisie – užšej spolupráce vládnucich hospodárskych kruhov USA, západnej Európy a Japonska, ktorá sa presadzuje od roku 1973.

Modely prijímania migrantov v Európe

V 20. storočí, najmä po druhej svetovej vojne sa v (západnej) Európe vytvorili dva základné modely prijímania migrantov.

Prvý označím za „pokoloniálny“. Vznikol najmä vo Veľkej Británii a Francúzsku ale aj v iných štátoch, ktoré mali kolónie. Súvisel s tým, že po páde kolonializmu sa do metropol dostalo mnoho ľudí, ktorí si často museli zachraňovať aj životy útekou pred novovzniknutými vládami, zloženými spravidla z rôznych síl národnooslobodzovacieho hnutia. V jednotlivých štátoch neboli príliš vítanými – skôr sa trpeli. Nie všetci z týchto migrantov utekali zo svojej „vlasti“ s nadšením, s predstavou o lepšom živote, väčšinou však nemali na výber a neraz nežili ani v lepších podmienkach ako v minulosti.. Stačilo, aby sa časť z nich neprispôsobila úplne štátom (kultúram), kde žili a vznikli problémy, ktorých svedkami sme vo Veľkej Británii, Francúzsku ale aj Holandsku a Belgicku i inde.

Druhý možno charakterizovať ako „hospodársky“. Príkladom je predovšetkým Nemecko, kde sa migranti skutočne podieľali na hospodárskom zázraku a boli pre to väčšinou vítaní. Neskôr sa táto hospodárska migrácia rozvíjala aj v iných rozvinutých západných štátoch.

Avšak po určitom čase začal pôsobiť liberalizmus, neskôr neoliberalizmus. Ak prvá generácia migrantov (starí otcovia) žili v štáte, kam prišli za prácou skromne, míňali málo peňazí a nosili ich radšej domov do svojej vlasti, neprispievalo to k zvyšovaniu spotreby, ktorá je zmyslom a cieľom kapitalizmu. Preto sa v druhej generácii – otcov – podporovalo vytváranie a zlučovanie rodín – za pracujúcimi mužmi mohli prichádzať ženy aj s deťmi a svoje príjmy už míňali tu a boli radi, že majú iné možnosti ako keby žili vo svojej pôvodnej vlasti. No ale vyrástla tretia generácia – vnuci – ktorí už nie sú ochotní žiť tak skromne a utiahnuť ako starí otcovia a otcovia. Navyše v zhoršujúcich sa sociálno-ekonomických pomeroch časť týchto mladých ľudí nenachádza uplatnenie podľa svojich predstáv, neraz sa ocitá na okraji spoločnosti a cíti sa diskriminovaná. Čo však majú robiť, keď tam, kde žijú, sa im nedarí, ale do svojej starej vlasti sa už nemôžu vrátiť, lebo tomu, čo je tam, „nerozumejú“ a často ani nie sú ochotní sa tomu podriaďiť. Možno to

nikto zámerne takto nechcel, ale treba vidieť, že takéto a podobné mechanizmy silne pôsobia a môžu vyvolávať rôzne neočakávané a neželané procesy, vrátane vzniku extrémistických hnutí.

Možno by sa dalo poukázať ešte na jeden model migrácie, ktorý nazvem „postsovietsky“. Ide o migráciu do RF po rozpade ZSSR. Koľko je dnes je ukrajinských migrantov v RF? Koľko je dnes migrantov zo stredoázijských republík do RF? A medzi nimi sú aj moslimovia. Bezpochyby ide o zjednodušený pohľad, ale porovnajme, koľko je migrantov v RF a koľko má obyvateľov a koľko je migrantov v EÚ a koľko má ona obyvateľov?

Nakoniec si položíme otázku, kedy vlastne dochádza k silnému nárastu migrácie? Kto a prečo uteká z domu, z miesta kde žije? Určitá miera migrácie je objektívna a možno povedať, že spravidla aj sociálno-ekonomicky pozitívna. Masový charakter nadobúda migrácia najmä vtedy ak je v krajine dlhodobý hospodársky úpadok, rastie nezamestnanosť a chudoba, kolabuje sociálna infraštruktúra a pod. Ak sa k tomu pridružia aj bezpečnostné komplikácie, devastácia podmienok každodenného života a pod. Ľudia hŕfnu utekajú a problémy môžu niesť ďalej so sebou.

Až do roku 2014 najviac utečencov do Európy bolo z Afganistanu, kde už takmer 15 rokov vedie Západ boje proti Talibanu. Krutá paradoxnosť týchto aktivít sa však prejavuje v tom, že dnes sa na Západe v časti politických, mediálnych i odborných a akademických kruhov pripúšťa, že s Talibanom pri riešení situácie v Afganistane treba počítať. Načo teda vlastne bola táto dlhodobá vojna, ktorá reálne neskončila? Načo boli tisíce nevinných obetí v nej, načo bolo obrovské ničenie, načo sa minuli kolosálne náklady, ktoré chýbajú dnes inde – tak v Afganistane, ale ako vidieť aj na Západe?

A nová vlna migrácie nezačala z ničoho nič a okrem afganského konfliktu je aj dôsledkom dramatického zhoršenia situácie v Líbyi a Sýrii a dlhodobého konfliktu v Iraku. A všade došlo pred zhoršením situácie k vojenskému zasahovaniu Západu. Islamský štát mohol začať pôsobiť tak, ako to dnes vidíme, len v dôsledku iracionálnej, deformovanej politiky Západu vedeného USA. Nemožno povedať, že Západ zámerne vytvoril Islamský štát (predtým najprv Islamský štát Iraku, potom Islamský štát Iraku a Levanty), ale k jeho vytvoreniu svojou politikou výrazne prispel.

Migranti do EÚ prichádzajú aj z iných štátov ako zo štyroch vyššie uvedených. Z nich však pochádza prevažná väčšina migrantov, podľa rôznych údajov aj viac ako 80 %. Ale aj v ďalších štátoch, odkiaľ prichádzajú migranti do EÚ, je jednou z hlavných príčin ich odchodu zlá sociálno-ekonomická, popr. bezpečnostná situácia, ktorá sa vytvorila vojenským, ale aj politickým a ekonomickým zasahovaním Západu.

O námetoch na riešenie súčasných problémov migrácie z pohľadu ľavice

Stavanie plotov – či už hraniciach EÚ (Schengenského priestoru) ani nikde inde v Európe, dnes už nepomôže. V roku 2015 nemožno robiť to, čo bolo účinné vpred 30 a viac rokmi aj to len v určitých politických podmienkach. Migrantov vzhľadom na masovosť ich počtov ako aj zloženie, lebo sú medzi nimi aj ženy, deti i starší ľudia, nemožno zatvoriť do „kotlov“ tak ako nepriateľských vojakov vo vojenských operáciách v minulosti, pochytať ich, posadiť do väzníc za porušenie zákonov. Tam, kde sa ocitajú, nie sú len zhodou náhod, či vždy len z vlastnej vôle. Treba vidieť, že na ich pohybe sa podieľa dobre fungujúci a ziskový organizovaný zločin, ale že sú aj tendenčne a zámerne informovaní a navádzaní k pohybu do určitého priestoru, určitým smerom. A iste z ich pohybu je na trase, kde míňajú peniaze aj zisk pre určité ekonomické kruhy, ktoré nie ani zločinecké.

Žiaľ, dnes teba zdôrazniť, že bolo viacero varovaní – politických, ekonomických i sociálnych, ktoré sa prehliadali. Východisko okrem operatívnych akcií na pomoc ľuďom v núdzi, vidíme najmä v dvoch širších procesoch, ktoré môžu prispieť k zastaveniu masového pohybu migrantov a utečencov do EÚ.

1. Prestať s vojenským ale aj politickým a ekonomickým zasahovaním USA a ich spojencov v pásme štátov od Maroka po Filipíny. Opäť je silné podozrenie, že chaos v tomto priestore sa vytvára zámerne až organizovane, s tým, že je jedno, k čomu povedie ale spôsobí starostí tým, ktorí môžu rôzne súperiť s USA. A to je nielen RF a ČĽR, ale aj EÚ.

2. Ukončiť narastanie asymetrie medzi (bohatým) Severom a chudobným (Juhom). Nie je možné pokračovať v procesoch, ktoré vytvárajú čoraz užšiu vrstvu najbohatších vlastníkov a rozširujú rady tých, ktorí sú chudobní a to nielen na Juhu ale aj na Severe. Aj na Slovensku poznáme jednu novú skupinu chudoby – tzv. chudobných pracujúcich, teda ľudí, ktorým ich príjem z práce nestačí na to, aby mali dosť

prostriedkov na prežitie a rôznym spôsobom sa zadlžujú či dostávajú do iných ťažko riešiteľných sociálno-ekonomických životných podmienok.

Doplníme ešte dve poznámky. Ak kritizujeme Západ, neznamená to, že chceme jeho koniec. Nechceme aby u nás bol čínsky, moslimský či iný svet (civilizácia), ale chceme len návrat ku skutočným hodnotám, ktoré umožnia dôstojný život väčšiny ľudí. Chceme predovšetkým, aby sa reálne dbalo na sociálnu spravodlivosť, aby sa usilovalo o dosahovanie sociálnej rovnosti, aby sa podporovala solidarita. Všetci iste nemôžu byť bohatí, ale treba robiť kroky predovšetkým k tomu, aby bolo čo najmenej chudoby, biedy, hladu a pod. Vzniká aj otázka prečo Západ, chce, aby sa všetko na svete robilo len podľa neho. Prečo chce necelá miliarda ľudí, aby ďalších vyše 6 miliárd žilo podľa nich. Opäť treba zdôrazniť z pohľadu ľavice, že to nechcú bežní, obyčajní ľudia, ale len nadnárodné finančné spoločnosti spojené s WallStreet a City, politici, elity, popr. ešte hŕstka iných osôb, ktoré sú v ich službách.

Záver

V kontexte toho, čo sme uviedli o príčinách, dôsledkoch a súvislostiach súčasnej migračnej vlny do EÚ zvýrazníme, že najviac komplikácií svetu prináša bezpečnostná politika NATO a pôsobenie nadnárodných finančných kruhov, ktoré z peňazí urobili virtuálnu záležitosť. A tak riešenie problémov je spojené aj s vytváraním pomerov vo svete, kde bezpečnosť bude v rukách iných organizácií ako je NATO a americký dolár nebude rozhodujúcou svetovou menou.

Prečo sa stretávame s tým, že EÚ je denne kritizovaná (aj socialistami) ale NATO je posvätná krava, ktorú sa nik neodvažuje kritizovať? Prečo vedúci predstavitelia Európskej centrálnej banky majú za sebou prax oveľa častejšie kariéry vo vysokých funkciách v nadnárodných finančných kruhoch ako v národných bankách štátov EÚ?

Cesta riešenia migračnej krízy nie je v budovaní „Festung Europa“ ale v úsilí o konanie EÚ ako aktéra svetovej politiky – potenciálnej supervelmoci, ktorá má vlastné bezpečnostné i finančné páky a nemusí sa spoliehať na pomoc Veľkého brata spoza Atlantiku, byť v jeho vleku (a tým aj vo vleku NATO). Vytvorenie multipolarity moci a riešenia problémov sveta vrátane súčasnej migračnej vlny vyžaduje aj viac samostatnosti a rozhodnosti EÚ, ako aj jej spolupráce s ďalšími veľkými hráčmi svetovej politiky pri rešpektovaní záujmov tých síl (ľudí), ktorí žijú aj na chudobnom Juhu (v rozvojovom svete).